

ФОРМУВАННЯ Й ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ МАШИННО-ТРАКТОРНОГО ПАРКУ В АПК УКРАЇНИ

*Н.В. Потриваєва, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

У статті висвітлено сучасний стан машинно-тракторного парку в аграрному секторі економіки України. Визначено основні заходи, спрямовані на ефективне використання та оновлення машинно-тракторного парку.

Ключові слова: машинно-тракторний парк, аграрний сектор, аграрні підприємства, сільськогосподарська техніка, машинобудування, ефективно використання, оновлення.

Постановка проблеми. Оновлення й поповнення машинно-тракторного парку (МТП) сільгоспвиробників на початку ХХІ сторіччя потрібно розглядати не тільки з погляду продуктивності, економічності нових машин, а й з позицій економічності, ергономічності — це й належне робоче місце оператора, і відповідна заробітна плата. Сучасна якісна і комфортна техніка стимулюватиме повернення молоді в село, а відтак і його відродження.

Техніко-економічний рівень виробництва продукції рослинництва в Україні залишається низьким. Однією з причин такого становища є незавершеність формування МТП і пов'язана з цим організаційно-технологічна непогодженість комплектування машинно-тракторних агрегатів, що призводить до неповного використання їх потенційних можливостей. До кінця не відпрацьоване питання формування й ефективного використання МТП.

Аналіз останніх досліджень. Сучасний стан МТП і науково-практичні аспекти його формування й ефективного використання досліджували Н.А. Артеменко, Я.К. Білоусько, В.Г. Більський, І.Д. Бурковський, В.І. Гавриш, П.І. Гайдуцький, М.В. Каалінчик, В.П. Мартьянов, П.Т. Саблук, В.Й. Шиян та ін. Науково-методичні питання формування та викорис-

тання МТП з використанням методів математичного програмування вивчали Л.М. Анічин, А.Ф. Карпенко, Р.Г. Кравченко, М.М. Тунєєв, О.В. Ульяновченко та інші дослідники. Однак багатовекторність проблеми зумовлює необхідність подальшого поглиблення досліджень.

Мета статті. Висвітлити сучасний стан МТП в аграрній сфері економіки України, а також визначити подальші напрямки його ефективного використання та оновлення.

Виклад основного матеріалу. Наявний МТП сільськогосподарських підприємств морально та фізично застарів, не вистачає кваліфікованих кадрів механізаторів. Останніми роками придбання господарствами тракторів скоротилося порівняно з 1990 р. майже в 100 разів, комбайнів і сільськогосподарських машин – у 20-50 разів. Рівень спрацьованості МТП і збиральної техніки досяг 65-80%.

Ринок сільськогосподарських машин характеризується суперечливими та руйнівними тенденціями. Потенціальні попит і пропозиція є великими. Проте реалізуватися вони не можуть через надзвичайно низьку платоспроможність покупців техніки. Низька ж платоспроможність обумовлена хронічним цінним диспаритетом. Незважаючи на це, ціни на сільськогосподарські машини продовжують зростати.

Затяжна системна криза в державі зумовила різкий спад інвестиційної діяльності, особливо в агропромисловому комплексі. За даними Держкомстату України, капітальні вкладення в АПК з усіх джерел фінансування за 1990-2000 рр. скоротились у понад 10 разів. Економісти-аграрники зазначають, що у розрахунку на 1 га угідь інвестиції склали у 1998 році лише 15 грн, яких не достатньо для придбання навіть ручного інвентарю.

Велике занепокоєння викликає стан техніки на селі. Так, з 1990 року кількість тракторів та комбайнів скоротилася удвічі, вантажного автотранспорту – в 1,7 рази. Крім того, рівень зношеності наявних тракторів – 71%, комбайнів – від 73% до 98% [1]. Нестача справних комбайнів під час жнив обертаєть-

ся зтягуванням термінів збирання врожаю, перевищенням оптимальних агротехнологічних строків, що спричиняє великі втрати від осипання зерна та збільшує імовірність ураження збіжжя стихійними лихами.

З метою відновлення технічних потужностей 1990 року необхідно ввести в експлуатацію 432 тис. тракторів, 97 тис. комбайнів, 252 тис. вантажних автомобілів загальною вартістю 88,6 млрд грн або 2,7 тис. грн на 1 га ріллі. При оновленні технічного парку за лізинговими схемами, наприклад Національної акціонерної компанії „Укראгролізинг” [2], щорічне навантаження на ріллю зменшиться у 5,5 разів до 500 грн з урахуванням 1,8% за здійснене кредитування.

Серед перспективних шляхів оновлення МТП можна запропонувати уряду дозволити сільськогосподарським підприємствам використовувати частину нарахованих податків і обов'язкових платежів на капітальні інвестиції замість перерахування їх до бюджету. Це дозволить скоротити ланцюг від оподаткування до надання бюджетної допомоги: підприємство – бюджет – розпорядник бюджетних коштів – підприємство. Також це наблизить показники фактичної бюджетної допомоги до задекларованих основними напрямками бюджетної політики на 2008 рік, у відповідності до яких на агропромисловий комплекс було спрямовано щонайменше 10% бюджетних видатків, тоді як протягом останніх років цей показник склав 2-6%.

Іншим перспективним шляхом системного оновлення матеріально-технічної бази є концентрація земельних та матеріальних ресурсів крупними промисловими, торговельними підприємствами, які мають можливість авансувати у сезонне аграрне виробництво кошти та певним чином пов'язані із АПК. По-друге, подібна концентрація вигідна переробній промисловості, як первинному споживачу сільськогосподарської продукції.

Аналіз концепцій розвитку вітчизняного тракторо- та сільгоспмашинобудування за останні 15 років свідчить про доволі

низький рівень його еволюції. Технічне забезпечення сільсько-го господарства досягло нині критичної межі. Темпи щорічного списання спрацьованої техніки в кілька разів перевищують темпи її закупівлі. Через технічні несправності та фізичне спрацювання щороку не використовується четверта частина тракторів і комбайнів.

Для оновлення МТП аграрних підприємств на рівні технологічної потреби треба щороку купувати машини й обладнання на суму понад 15 млрд грн, з них на оновлення парку тракторів – 3,0-3,5 млрд грн, зернозбиральних комбайнів – 3,5-4,0 млрд грн. Крім цього, для підтримання МТП в робочому стані потрібно 2,0-2,5 млрд грн на закупівлю запасних частин і ремонтних матеріалів.

На сьогодні в Україні працює 130 підприємств і конструкторських бюро, спеціалізованих у машинобудуванні для АПК. До вирішення проблем машинобудування в АПК залучені підприємства оборонно-промислового комплексу, у тому числі ДКБ „Південне”, ДП „Завод ім. Малишева”, ВО „Південний машинобудівний завод” та інші.

У цілому по Україні до виготовлення технічних засобів, вузлів, агрегатів, запасних частин і ремонту техніки нині залучено майже 350 підприємств. Їхні наявні потужності можуть виробляти технічні засоби для АПК в обсязі 7,5 млрд грн. Для забезпечення господарств АПК необхідними технічними засобами потрібно щороку реалізувати на внутрішньому ринку техніки, запчастин і надавати послуг в обсязі до 6 млрд грн [3].

Для підтримання наявного МТП в робочому стані виготовлено і реалізовано запасних частин на суму 0,4 млрд грн, виконано робіт із ремонту техніки та надано послуг технічного характеру на 0,17 млрд грн, що в загальних обсягах виробництва (запасні частини та ремонтні роботи) сягає 39% [3].

Такий підхід до вирішення проблем щодо технічного забезпечення АПК є неконструктивним і може призвести в найближчі два-три роки до негативних наслідків – перетворення

доволі потужної на сьогодні галузі машинобудування для АПК на ремонтну базу сільгосптехніки.

Для вирішення питань розвитку ринкових відносин вкрай потрібно створити інфраструктуру ринку в регіонах, де, окрім виробників і споживачів техніки, мають бути задіяні інформаційно-маркетингові, регіональні виставково-торговельні та фірмові технічні центри, районні сервісні формування, а також банки, страхові та лізингові компанії.

Слід також визначити пріоритетні напрями у розвитку сільгоспмашинобудування і накреслити заходи підвищення технічного рівня до рівня західного з використанням світових досягнень та розширення інтеграції вітчизняного виробництва із західним.

В ситуації, що склалася в аграрному секторі, основними напрямками технічної політики на перспективу мали б бути такі:

1. Забезпечення роботоздатного стану наявної сільськогосподарської техніки за рахунок її модернізації шляхом відновлювальних ремонтів.

2. Поступове оновлення МТП господарств за рахунок придбання нової більш продуктивної сільськогосподарської техніки.

3. Стимулювання ефективного використання техніки, що знаходиться у власності фізичних осіб, а саме: звільнити від оподаткування тих власників машин, які об'єдналися, створили виробничі структури з правом юридичної особи; стимулювати придбання такими структурами (лізинг, часткова компенсація вартості тощо) нових сільськогосподарських машин.

4. Застосування нових організаційних форм використання сільськогосподарської техніки, зокрема кооперації. При цьому необхідно частково компенсувати її вартість або надавати інші пільги.

5. Розвиток ринків сільськогосподарської техніки, енергетичних ресурсів та послуг.

6. Організація системного контролю якості техніки, дотримання правил її технічної експлуатації.

7. Застосування технологій, спрямованих на енергозбереження та використання нетрадиційних поновлювальних джерел енергії.

8. Відновлення безперервної системи навчання та підвищення кваліфікації всіх користувачів сільськогосподарської техніки.

Виходячи із структури сільськогосподарського виробництва, розмірів та можливостей сільськогосподарських підприємств, у процесі формування власного МТП необхідно надавати перевагу:

- комплектуванню у великих і міцних сільськогосподарських підприємствах власних повнофункціональних МТП, відповідно до обсягів і технологій механізованих робіт та їх інфраструктур;
- формуванню міжгосподарських МТП на основі кооперації сільськогосподарських товаровиробників, створення спеціалізованих кооперативів;
- розширенню мережі приватних машинно-технологічних станцій для обслуговування малих і середніх товаровиробників, стимулюючи їх створення фізичними особами – власниками машин.

Отже, МТП аграрного сектора має формуватися за рахунок конкурентноспроможної техніки, при цьому не обов'язково вітчизняного виробництва. Тому необхідно здійснювати стимулювання тільки тих вітчизняних виробників машин, машини яких користуються попитом в сільськогосподарських виробників. Таке стимулювання може здійснюватися за рахунок збільшення митних ставок на аналогічні імпорتنі машини.

Висновки. Таким чином, збільшення виробництва продукції рослинництва і підвищення його ефективності значною мірою залежить від вирішення проблеми технічного забезпечення АПК. Основними заходами, спрямованими на ефективне використання та оновлення наявного МТП, можуть бути:

відновлення технічних потужностей аграрних підприємств на основі лізингу, використання частини нарахованих податків і обов'язкових платежів на капітальні інвестиції замість перерахування їх до бюджету, формування міжгосподарських МТП на основі кооперації та розширення мережі приватних машинно-технологічних станцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали Держкомстату України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Матеріали Національної акціонерної компанії „Укragenrolіzing” [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ukragroleasing.com.ua>.
3. Матеріали Міністерства аграрної політики України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>.